

Quan hệ Ấn Độ - Sri Lanka dưới thời Thủ tướng Narendra Modi¹

Nguyễn Thị Oanh*, Lê Thị Hằng Nga**

* Viện Nghiên cứu Ấn Độ và Tây Nam Á, NCS. Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn Hà Nội;

** Viện Nghiên cứu Ấn Độ và Tây Nam Á

Ngày nhận bài: 28/8/2019, ngày gửi phản biện: 10/12/2019, ngày duyệt đăng: 10/01/2020

Từ khi Thủ tướng Narendra Modi lên nắm quyền ở Ấn Độ vào năm 2014, quan hệ Ấn Độ - Sri Lanka đã có những bước phát triển mới. Bằng việc lựa chọn Sri Lanka là điểm đến cho chuyến công du nước ngoài đầu tiên của mình, Thủ tướng Modi trở thành Thủ tướng đầu tiên của Ấn Độ thăm quốc đảo Sri Lanka trong 28 năm. Bài viết tập trung làm rõ thực trạng quan hệ Ấn Độ - Sri Lanka dưới thời Thủ tướng Narendra Modi trong các lĩnh vực chính trị - ngoại giao, kinh tế và an ninh - quốc phòng. Trên cơ sở đó, bài viết khẳng định một số thành tựu nổi bật trong quan hệ Ấn Độ - Sri Lanka, đồng thời chỉ ra những thách thức tiếp tục là rào cản trong việc thúc đẩy quan hệ hai nước lên những tầm cao mới.

Từ khóa: Hợp tác song phương, Narendra Modi, quan hệ Ấn Độ - Sri Lanka

Mở đầu

Ở Nam Á, Ấn Độ và Sri Lanka đã duy trì nền dân chủ nghị viện từ khi giành được độc lập. Trong khi Ấn Độ được xem là “nền dân chủ lớn nhất” ở khu vực Nam Á, thì các thể chế dân chủ cũng được thành lập ở Sri Lanka. Quan hệ của Ấn Độ với Sri Lanka được xác định bởi yếu tố địa lý, di sản của chế độ thực dân Anh, sự liên kết địa chính trị cũng như quan hệ kinh tế và quan hệ cấp cá nhân giữa lãnh đạo hai nước. Mỗi quan hệ giữa Ấn Độ và Sri Lanka đã kéo dài hơn 2.500 năm (Government of India, 2017) dựa trên những kết nối về văn minh, văn hóa, tôn giáo và ngôn ngữ. Trong lịch sử, mỗi quan hệ hai nước được thừa kế từ thời thuộc địa khi Ấn Độ và Sri Lanka đều bị cuốn vào cuộc xung đột và cạnh tranh quyền lực giữa các nước lớn bên ngoài khu vực là Bồ Đào Nha, Hà Lan và Anh. Từ năm 2014 đến nay, Ấn Độ dưới thời Thủ tướng N. Modi đã có những điều chỉnh quan trọng trong chính sách đối với Sri Lanka, khiến quan hệ hai nước có những phát triển mới theo chiều hướng ổn định và bền chặt hơn.

¹ Bài viết là kết quả của Đề tài nghiên cứu được tài trợ bởi Quỹ Phát triển Khoa học và Công nghệ Quốc gia (NAFOSTED), mã số 601.02 - 2018.300.

* nguyenoanh1010@gmail.com

1. Thực trạng quan hệ Ấn Độ - Sri Lanka dưới thời Thủ tướng N. Modi

1.1. Chính trị - ngoại giao

Là một quốc gia nổi lên từ cuộc nội chiến kéo dài gần hai thập niên và phải đối mặt với các cáo buộc về vấn đề nhân quyền nên chính trị nội bộ và quan hệ quốc tế của Sri Lanka mang nặng tính địa chính trị với các nước lớn bên ngoài có lợi ích liên quan đến Colombo. Quan hệ chính trị - ngoại giao của Ấn Độ và Sri Lanka không nằm ngoài khuôn khổ này.

Sự gần gũi về địa lý và đặc biệt là sự gần gũi về văn hóa giữa Ấn Độ và Sri Lanka khiến Ấn Độ trở thành cường quốc bên ngoài có ảnh hưởng nhất trong chính trị Sri Lanka và từ lâu, Sri Lanka đã ở trong quỹ đạo địa chính trị của Ấn Độ (Sudha Ramachandran, 2015). Khi Ấn Độ bị áp bức thì Sri Lanka cũng không ngoại lệ (cả hai nước đều từng là thuộc địa của Anh và Hà Lan); khi Ấn Độ giành được độc lập (năm 1947) thì không lâu sau, Sri Lanka cũng giành được tự do (năm 1948). Tương tự như vậy, ngày nay, khi Ấn Độ đang trở thành chủ thể quan trọng trên thế giới thì Sri Lanka cũng trở thành nhân tố quan trọng trong “*cuộc chơi lớn*” (great game) ở Ấn Độ Dương.

Từ năm 2014 đến nay, với chính sách đối ngoại *lặng giềng là ưu tiên số một* của Ấn Độ và chính sách *lái cán bằng* của Sri Lanka, quan hệ chính trị - ngoại giao hai nước có nhiều chuyển biến tích cực với bước phát triển mới, được đánh dấu bằng các chuyến thăm cấp cao đều đặn của hai nước. Dưới thời Thủ tướng Modi và Tổng thống Sirisena, Tổng thống Sirisena đã có 4 chuyến thăm Ấn Độ, lần thứ nhất vào tháng 2/2015 (trong chuyến công du nước ngoài đầu tiên sau khi đắc cử Tổng thống), lần thứ hai vào tháng 5/2016, lần thứ ba vào tháng 8/2016 và lần thứ tư vào tháng 10/2016, nhân dịp tham dự Hội nghị mở rộng BRICS - BIMSTEC. Ngoài ra còn có nhiều chuyến thăm khác của Thủ tướng và các quan chức ngoại giao đến Ấn Độ. Ngược lại, từ năm 2014 đến 2019, Thủ tướng Modi đã có 4 chuyến thăm Sri Lanka, như một phần trong nỗ lực tăng cường hợp tác với các nước Ấn Độ Dương, xuất phát từ lo ngại về an ninh hàng hải ở Ấn Độ Dương, kiềm chế sự mở rộng ảnh hưởng của Trung Quốc và vấn đề an ninh năng lượng của Ấn Độ. Đặc biệt, Thủ tướng Modi là Thủ tướng đầu tiên của Ấn Độ thăm Sri Lanka sau 28 năm kể từ năm 1987 và cũng là nguyên thủ quốc gia đầu tiên trên thế giới đến thăm quốc đảo này sau hàng loạt vụ đánh bom vào ngày lễ Phục sinh ở Sri Lanka (tháng 4/2019). Chuyến thăm thứ hai đến Sri Lanka để tham dự lễ kỷ niệm Ngày Quốc tế Phật đản Vesak vào tháng 5/2017. Trong chuyến thăm này, bằng cách nhấn mạnh đặc biệt đến các kết nối văn hóa và văn minh giữa hai nước, Thủ tướng Modi đã truyền tải thông điệp rằng, mối quan hệ của Ấn Độ với Sri Lanka không chỉ dựa trên lợi ích an ninh và chiến lược, mà Ấn Độ còn coi trọng nền văn minh chung liên kết hai nước và muốn phát triển quan hệ giữa hai nước dựa trên các giá trị này (Sultana, Gulbin, 2017).

Có thể nói, Ấn Độ dưới thời Thủ tướng Modi đã sử dụng ngoại giao văn hóa như “*một con át chủ bài*” trong tăng cường quan hệ với các nước Nam Á, trong đó có Sri Lanka. Bên cạnh vấn đề Tamil, Thủ tướng Modi đã không ngừng tìm cách đặt quan hệ Ấn Độ - Sri Lanka trong “*sự thống nhất văn hóa*” và “*kết nối văn minh*” - một động thái đã được khởi xướng bởi Liên minh Tiến bộ Thống nhất (UPA) và hiện nay được cá nhân Thủ tướng Modi tích cực thúc đẩy. Từ việc hợp tác phát triển trong chương trình “*dấu vết/con đường của Ramayana*” (Ramayana Trail) ở Sri Lanka

và “*Sự nối tiếp Phật giáo*” (Buddhist Circuit) ở Ấn Độ cho đến khi Tổng thống Sri Lanka Maithripala Sirisena khánh thành bức tường Anagarika Dharmapala ở Sachin thì hầu hết các chuyến thăm cấp Nhà nước giữa Ấn Độ và Sri Lanka từ năm 2014 đến nay đều được nhấn mạnh về hợp tác và quan hệ văn hóa.

Gần đây, Ấn Độ đã mời các nhà lãnh đạo của các nước thành viên BIMSTEC tham dự lễ tuyên thệ của Thủ tướng Narendra Modi và Hội đồng Bộ trưởng của ông sau khi tái đắc cử năm 2019. Điều này hoàn toàn phù hợp với chính sách đối ngoại *lòng giềng là ưu tiên số một* của Thủ tướng Modi. Sau khi tái đắc cử (tháng 6/2019), chuyến thăm nước ngoài đầu tiên của Thủ tướng Ấn Độ là tới Sri Lanka; đây là một động thái có tính biểu tượng lớn, phản ánh tầm quan trọng của Sri Lanka trong chính sách đối ngoại của Chính phủ Modi 2.0. Sri Lanka là thành viên của các tổ chức khu vực như BIMSTEC (Sáng kiến của Vịnh về Hợp tác Kinh tế và Kỹ thuật Đa ngành) và SAARC (Hiệp hội Nam Á vì sự Hợp tác Khu vực), trong đó Ấn Độ đóng vai trò quan trọng hàng đầu.

Bên cạnh các chuyến thăm cấp cao, kết nối người dân, ngoại giao nhân dân cũng là một nét nổi bật trong quan hệ ngoại giao hai nước những năm gần đây. Do mối quan hệ lịch sử và văn hóa giữa Ấn Độ và Sri Lanka, ngoại giao mềm là một công cụ quan trọng để kết nối nhân dân hai nước. Hằng năm, hơn 200.000 người Sri Lanka đến thăm Ấn Độ, bao gồm một số lượng lớn vì mục đích hành hương. Mặt khác, khoảng 430.000 khách du lịch Ấn Độ đến thăm Sri Lanka, đưa Ấn Độ trở thành quốc gia có lượng khách du lịch đến Sri Lanka lớn nhất (Daily FT., 2018). Ngoài tôn giáo (Phật giáo), du lịch, mối quan tâm chung về âm nhạc, kịch, khiêu vũ, ngành công nghiệp điện ảnh, thể thao (đặc biệt là môn cricket) và các chương trình trao đổi học giả là những điểm mạnh thúc đẩy kết nối nhân dân hai nước.

1.2. Kinh tế

Về quan hệ thương mại, Sri Lanka từ lâu đã là một ưu tiên trong đầu tư trực tiếp nước ngoài của Ấn Độ. Sri Lanka là một trong những đối tác thương mại lớn nhất của Ấn Độ ở Nam Á. Ngược lại, Ấn Độ là đối tác thương mại lớn nhất của Sri Lanka ở cấp độ toàn cầu. Thương mại giữa hai nước tăng nhanh chóng, đặc biệt là sau khi Hiệp định Thương mại Tự do Ấn Độ - Sri Lanka có hiệu lực vào tháng 3/2000. Dưới thời Thủ tướng Modi, các vấn đề như hàng rào phi thuế quan (NTB) và tiếp cận thị trường giữa hai nước được cải thiện tích cực.

Theo số liệu của hải quan Sri Lanka, thương mại song phương Sri Lanka - Ấn Độ đạt 4,7 tỷ USD vào năm 2015, và năm 2016 đạt 4,38 tỷ USD. Năm 2016, xuất khẩu Ấn Độ sang Sri Lanka là 3,83 tỷ USD, trong khi xuất khẩu từ Sri Lanka sang Ấn Độ là 551 triệu USD (Ministry of External Affairs, 2017). Đặc biệt, khi so sánh với các Chính phủ tiền nhiệm Modi, thương mại giữa hai quốc gia tăng từ 0,7 tỷ USD năm 2001 lên 5 tỷ USD năm 2017. Xuất khẩu của Ấn Độ sang Sri Lanka tăng từ 0,6 tỷ USD năm 2001 lên 4,5 tỷ USD năm 2017, trong khi nhập khẩu của Ấn Độ từ Sri Lanka tăng từ 0,06 tỷ lên 0,7 tỷ trong cùng thời kỳ. Tuy nhiên, mặc dù giá trị thương mại giữa hai nước giai đoạn 2014 - 2017 cao hơn các giai đoạn trước nhưng thương mại giữa hai

quốc gia đã chứng kiến sự sụt giảm liên tục. Từ năm 2014, khối lượng thương mại đã giảm từ 7 tỷ USD năm 2014 xuống còn 5 tỷ USD năm 2017 (Ministry of External Affairs, 2017).

Về vấn đề thuế suất thương mại giữa hai nước: Kể từ khi Hiệp định thương mại tự do SAARC (SAFTA) được thực hiện năm 2007 và đặc biệt là từ năm 2014 đến nay, thuế suất thương mại giữa hai nước đã được cải thiện. Tuy nhiên, chi phí thương mại giữa Ấn Độ và Sri Lanka đang tăng lên do các rào cản phi thuế quan đã cản trở tiềm năng thương mại hai nước.

Dưới thời Thủ tướng Modi, *mức thuế mà Ấn Độ áp đặt đối với các sản phẩm của Sri Lanka* tương đối thấp so với mức trung bình mà quốc gia này áp đặt trên thế giới. Thuế quan trung bình cao nhất mà Ấn Độ áp dụng cho Sri Lanka là đối với hàng hóa trung gian, với mức thuế 1,27%, trong đó 1.109 đồng thuế được nhập khẩu. Mặt khác, thuế quan thấp nhất mà Ấn Độ áp đặt cho Sri Lanka là đối với hàng hóa tư liệu sản xuất, với mức thuế 0,02%, trong đó 604 đồng thuế được nhập khẩu bởi Ấn Độ. *Còn mức thuế mà Sri Lanka áp đặt đối với các sản phẩm của Ấn Độ* lại tương đối cao so với mức thuế suất mà Ấn Độ áp dụng đối với Sri Lanka. Thuế quan cao nhất mà Sri Lanka áp dụng cho Ấn Độ là đối với nguyên liệu thô, với mức 7,31% (so với 11,76% mức thuế trung bình áp đặt trên thế giới). Mặt khác, thuế quan trung bình thấp nhất được áp dụng đối với hàng hóa tư liệu/nguyên liệu sản xuất, với mức thuế 1,02% (so với 3,9% áp dụng cho các nước trên thế giới) (National Apex Chamber, 2018).

Về các mặt hàng xuất - nhập khẩu chủ lực giữa hai nước, trong năm 2016, top 10 mặt hàng xuất khẩu của Ấn Độ sang Sri Lanka chiếm 66% tổng giá trị xuất khẩu sang Sri Lanka. Các mặt hàng này bao gồm: các mặt hàng thuộc mã HS 87 như các phương tiện, công cụ đường sắt (15,24%); các mặt hàng thuộc mã HS 88 như máy bay, tàu vũ trụ (10,09%); mã hàng HS 27 như nhiên liệu, khoáng sản (9,07%); mã hàng HS 89 như tàu, thuyền... (6,3%); mã HS 52 gồm bông và một số mặt hàng khác (5,91%); các mặt hàng HS 30 bao gồm các mặt hàng dược phẩm (4,83%)... Một điều quan trọng là, Ấn Độ là đối tác thương mại quan trọng hàng đầu xét về khía cạnh nhập khẩu của Sri Lanka khi khoảng 20% hàng nhập khẩu của Sri Lanka đến từ Ấn Độ. Còn top 10 mặt hàng Ấn Độ nhập khẩu từ Sri Lanka bao gồm các mặt hàng như cà phê và trà (chiếm 19% tổng lượng nhập khẩu từ Sri Lanka); dư lượng và chất thải từ các ngành công nghiệp thực phẩm (10%); trái cây và các loại hạt sấy khô (8%)... Đặc biệt, Ấn Độ được xem là thị trường chủ lực của các mặt hàng xuất khẩu của Sri Lanka như trà, cà phê, chè và gia vị (National Apex Chamber, 2018).

Về hỗ trợ phát triển, Ấn Độ là một trong những quốc gia hỗ trợ rất tích cực cho công cuộc tái thiết ở Sri Lanka sau cuộc nội chiến như hỗ trợ cho người Tamil, hỗ trợ xây dựng nhà ở, phục hồi tuyến đường sắt phía Bắc, phục hồi Đền Thiruketheeswaram, thành lập Viện Nghiên cứu Nông nghiệp ở miền Bắc, mở rộng chương trình học bổng cho sinh viên Sri Lanka theo đuổi các nghiên cứu cao hơn ở Ấn Độ, lập Trung tâm đào tạo tiếng Anh và cung cấp hỗ trợ kỹ thuật cho Kế hoạch hành động quốc gia về Sri Lanka... Sri Lanka là một trong những nước nhận được tín dụng phát triển lớn nhất của Chính phủ Ấn Độ, với tổng số tiền cam kết khoảng 2,63 tỷ USD (Abdul Ruff, 2017).

Về đầu tư FDI, Sri Lanka là nhà đầu tư lớn thứ 52 tại Ấn Độ. Sri Lanka đã đầu tư 74 triệu USD từ tháng 4/2000 đến tháng 12/2017. Mặt khác, Ấn Độ là nhà đầu tư lớn thứ 2 ở Sri Lanka. Ấn Độ là một trong bốn nhà đầu tư hàng đầu tại Sri Lanka với số vốn đầu tư trên 1,5 tỷ USD vào năm 2014 thông qua các tập đoàn lớn như IOC, Tập đoàn Taj, Ashok Leyland (Ministry of External Affairs, 2017). Các lĩnh vực chính mà Ấn Độ đã đầu tư vào Sri Lanka là khách sạn, thép, công nghệ thông tin và Nhóm hàng tiêu dùng nhanh (Fast Moving Consumer Goods). Trong khi dòng đầu tư từ Sri Lanka đến Ấn Độ thuộc lĩnh vực viễn thông, ngân hàng và tài chính, sơn bảo vệ và trang trí, viễn thông, container thủy tinh để đóng gói, xi măng, công nghệ thông tin, sản xuất lốp xe.

1.3. An ninh - quốc phòng

Từ năm 2014 đến nay, ở cấp độ chiến lược, hợp tác an ninh hàng hải ở Ấn Độ Dương trở thành trọng tâm trong hợp tác an ninh giữa New Delhi và Colombo. Ấn Độ và Sri Lanka đều có lợi thế về vị trí địa chính trị, nằm ở trung tâm của các tuyến đường biển xuyên đại dương và tại ngã tư của Vịnh Ba Tư, Trung Á, Đông Nam Á.

Về cơ chế hợp tác an ninh song phương, kể từ năm 2012, Đối thoại Quốc phòng Ấn Độ - Sri Lanka được tổ chức 1 lần/năm nhằm đánh giá toàn bộ phạm vi hợp tác quốc phòng giữa hai nước, đồng thời mở rộng hợp tác sang các lĩnh vực mới để đảm bảo lợi ích an ninh quốc gia của đôi bên. Từ năm 2014 đến nay, 5 cuộc đối thoại đã được diễn ra. Gần đây nhất, vào ngày 8/4/2019, Đối thoại Quốc phòng Ấn Độ - Sri Lanka lần thứ 6 được tổ chức tại Colombo với sự tham gia của một phái đoàn Ấn Độ do Bộ trưởng Quốc phòng Ấn Độ Sanjay Mitra dẫn đầu. Trong các cuộc đối thoại này, hai bên cam kết tăng cường hợp tác trong phòng thủ ở cả hải - lục - không quân, đặc biệt là an ninh hàng hải.

Về trao đổi đoàn và tập trận quân sự, các cuộc tập trận là biểu thị rõ nét nhất mức độ hợp tác an ninh - quốc phòng giữa hai quốc gia. Dưới thời Thủ tướng Modi, các cuộc tập trận quân sự đã được tổ chức thường xuyên và liên tục với Sri Lanka. Các cuộc tập trận hải quân giữa Ấn Độ với Sri Lanka hầu như bao trùm toàn bộ các vấn đề an ninh hàng hải, bao gồm huấn luyện thủy quân, thăm tầu chiến, trao đổi thông tin, cứu hộ tầu và máy bay, hỗ trợ thủy văn và các cuộc tập trận liên quan đến cảnh sát biển (Ministry of Defence, 2018). Từ năm 2014 đến 2018, các cuộc tập trận *Mitra Shakti* vẫn diễn ra hằng năm và cuộc tập trận *Mitra Shakti-V* đã diễn ra từ ngày 13-26/10/2017 tại Aundh, Pune. Còn cuộc tập trận hải quân Sri Lanka - Ấn Độ, SLINEX 17 đã diễn ra từ ngày 7-14/9/2019 tại Ấn Độ. Cuộc tập trận SLINEX đầu tiên diễn ra vào năm 2005, lần thứ hai vào năm 2013 và dưới thời Thủ tướng Modi, 3 cuộc tập trận chung SLINEX đã diễn ra giữa Ấn Độ và Sri Lanka².

Về khía cạnh an ninh, chống khủng bố là một nội dung trọng tâm mà Thủ tướng Modi đề cập trong chuyến thăm Sri Lanka sau một loạt các vụ đánh bom khủng bố vào Lễ Phục sinh ở quốc

² Các cuộc tập trận này gồm: (i) SLINEX 2015 diễn ra từ ngày 27/10 đến 15/11/2015 ở Trincomalee, Sri Lanka; (ii) SLINEX 2018 diễn ra từ ngày 7 đến 13/9/2018 ở Trincomalee, Sri Lanka; và (iii) SLINEX 17 diễn ra từ ngày 7-14/9/2019 tại Ấn Độ.

đảo này (tháng 4/2019). Với tư cách là nguyên thủ quốc gia đầu tiên đến thăm Ấn Độ sau vụ khủng bố, Cao ủy Sri Lanka tại Ấn Độ phát biểu rằng "*Chuyến thăm của Thủ tướng Modi tới Sri Lanka rất quan trọng vì đây là dấu hiệu của sự đoàn kết để chống lại chủ nghĩa khủng bố.. là thông điệp tích cực gửi đến toàn thế giới*" (India Today, 2019), nhằm đảm bảo an ninh, hòa bình ở Ấn Độ Dương.

Về khía cạnh hợp tác an ninh đa phương, ở cấp độ khu vực Nam Á/Ấn Độ Dương, dưới sự điều phối của hải quân Ấn Độ, tập trận HARD đã diễn ra từ ngày 18-20/5/2017, trong đó tập trung vào vấn đề Hỗ trợ nhân đạo và cứu trợ thiên tai với sự tham gia của Sri Lanka, Maldives, Bangladesh và Myanmar. Vào tháng 4/2019, Ấn Độ, Sri Lanka và Maldives đã ký kết hợp tác an ninh hàng hải ba bên ở khu vực Ấn Độ Dương. Ngoài ra, Ấn Độ và Sri Lanka cũng hợp tác chống khủng bố và tội phạm xuyên quốc gia thông qua tổ chức khu vực BIMSTEC. Hiện nay, Sri Lanka đang được nhắc đến như "*nhánh thứ năm trong liên minh an ninh tứ giác Ấn Độ Dương*" (quadrilateral Indian Ocean security alliance) khi quốc gia này đang có các động thái tăng cường quan hệ an ninh với cả Ấn Độ và Nhật Bản (N. Sathiya Moorthy, 2017).

2. Đánh giá quan hệ Ấn Độ - Sri Lanka

2.1. Thành tựu

Có thể thấy đặc điểm nổi bật nhất của quan hệ Ấn Độ - Sri Lanka từ năm 2014 đến nay là *chiều hướng phát triển trong quan hệ hai nước chịu tác động rất lớn của yếu tố cá nhân lãnh đạo quốc gia*, cụ thể là sự thay đổi chính quyền ở Ấn Độ năm 2014 với việc Thủ tướng Modi lên nắm chính quyền và ở Sri Lanka là việc ông Maithripala Sirisena trở thành Tổng thống sau cuộc tổng tuyển cử năm 2015. Sự thay đổi bộ máy lãnh đạo ở cả hai nước trong thời gian qua đã mở ra cơ hội để định hình lại quan hệ song phương hai nước vốn đã trải qua nhiều thăng trầm trong ba thập kỷ. Cụ thể, ở Ấn Độ là việc Thủ tướng Modi đặc cử và triển khai chính sách Láng giềng là ưu tiên số một. Còn ở Sri Lanka là việc Tổng thống Sirisena đặc cử và thực hiện chính sách Tái cân bằng và không liên kết theo "*con đường trung đạo*" ("Middle Path"/"Middle Way") truyền thống của một quốc gia Phật giáo - qua đó vừa cho thấy một chính sách ngoại giao hướng đến sự kết nối thương mại với các nước khác theo phương châm "*giao thương với tất cả, nhưng không liên minh với quốc gia nào*", đồng thời giảm bớt ảnh hưởng của Trung Quốc và tăng cường hợp tác với Ấn Độ (f.lk, 2016).

(i) *Về tổng thể*, mối quan hệ hiện nay giữa Ấn Độ và Sri Lanka có thể xem là một "*mô hình của mối quan hệ tốt đẹp giữa một nước nhỏ và một nước lớn*" (Ivan Campbell và cộng sự, 2012). Ấn Độ là đối tác quan trọng hàng đầu của Sri Lanka ở khu vực Nam Á nói riêng và trên thế giới nói chung. Mối quan hệ hai nước được đánh dấu bằng mối quan hệ gắn gũi ở mọi cấp, mọi lĩnh vực. Quan hệ chính trị - ngoại giao, thương mại, đầu tư, giáo dục, văn hóa và quốc phòng giữa hai nước có những bước phát triển vượt bậc. Ngoài ra, cả hai nước cũng chia sẻ nhiều quan điểm tương đồng trong các vấn đề quốc tế.

(ii) *Quan hệ chính trị - ngoại giao* được xem là điểm sáng trong quan hệ hai nước bên cạnh các khía cạnh khác như hỗ trợ phát triển, kinh tế, thương mại và an ninh - quốc phòng. Trong cuộc nội chiến kéo dài gần 3 thập kỷ giữa quân đội Sri Lanka và Những con hổ giải phóng Tamil (LTTE), Ấn Độ đã ủng hộ quyền và lợi ích hợp pháp của Chính phủ Sri Lanka để chống lại lực lượng khủng bố. Ngày nay, dưới thời Thủ tướng N. Modi, Ấn Độ tôn trọng sự thống nhất, dân chủ, đa nguyên của Sri Lanka (Government of India, 2017).

(iii) Có lẽ điểm thành công dễ thấy trong quan hệ hai nước từ năm 2014 đến nay là, trong tất cả các cam kết song phương, Ấn Độ luôn luôn tuyên bố và nhấn mạnh rằng quốc gia này muốn một "*Sri Lanka ổn định và hòa bình*", Ấn Độ muốn trở thành một đối tác trong sự phát triển của quốc đảo này cũng như thắt chặt quan hệ song phương trong tất cả các khía cạnh bao gồm kinh tế, an ninh, kết nối người dân, văn hóa (Sultana, Gulbin, 2017).

Về quan hệ kinh tế, trong những năm qua, Ấn Độ đã đóng góp vai trò quan trọng trong hỗ trợ phát triển chính thức cho sự phát triển kinh tế của Sri Lanka. Theo Ngân hàng Trung ương Sri Lanka, chỉ riêng năm 2017, Ấn Độ là đối tác thương mại lớn nhất của Sri Lanka, tiếp theo là Trung Quốc và Mỹ - ba quốc gia đóng góp 40% tổng thương mại của quốc đảo này. Thương mại giữa Ấn Độ và Sri Lanka đã vượt 5 tỷ USD trong năm 2017 (so với 1 tỷ USD năm 2012), chiếm 16,1% thị phần thương mại của quốc đảo này (Daily FT., 2018). Mặc dù Ấn Độ đã bày tỏ sự e ngại nhất định liên quan đến các dự án thương mại với quốc gia thứ ba khác ở Sri Lanka (hàm ý chỉ Trung Quốc) (Daily FT., 2018) nhưng Sri Lanka đã tuyên bố rằng hợp tác kinh tế - thương mại với bên thứ ba sẽ không ảnh hưởng đến quan hệ với Ấn Độ cũng như an ninh song phương và khu vực. Với những nền tảng quan hệ thương mại hai nước hiện nay, thương mại giữa Ấn Độ và Sri Lanka được dự đoán sẽ tăng gấp đôi lên 10 tỷ USD vào năm 2022 (National Apex Chamber, 2018).

Về quan hệ an ninh - quốc phòng, trước sự biến động ở khu vực Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương, hai nước đã có những bước tiến bộ quan trọng cả ở cấp độ khu vực và toàn cầu. Hợp tác an ninh - quốc phòng được hai nước chú trọng và phạm vi hợp tác được mở rộng bao trùm nhiều lĩnh vực, trong đó an ninh hàng hải và chống khủng bố là hai trụ cột chính. Các cuộc tập trận thường niên và các cuộc đối thoại cấp cao giữa hai nước hiện nay chính là nền tảng để hai nước tăng cường hợp tác nhằm đảm bảo một khu vực Ấn Độ Dương ổn định và hòa bình.

Sự thành công của chính quyền Modi trong quan hệ với Sri Lanka những năm gần đây chính là đã duy trì một cách tiếp cận cân bằng, hài hòa trong việc làm dịu lo ngại của những người Tamil về Ấn Độ và làm hòa dịu sự chi trích, chống đối của những người theo chủ nghĩa dân tộc Sinhala. Thủ tướng Modi đã tuyên bố rõ ràng rằng, Ấn Độ ủng hộ sự thống nhất của Sri Lanka nhưng cũng nhấn mạnh sự cần thiết phải sửa đổi Điều khoản thứ 13 của Hiến pháp Sri Lanka để trao quyền chính trị cho cộng đồng thiểu số Tamil (Husanjot Chahal, 2017). Trong khi New Delhi ủng hộ các Nghị quyết của Hội đồng Nhân quyền Liên Hợp Quốc (UNHRC) giúp Sri Lanka có thêm thời gian để bảo vệ lợi ích của người Tamil, Thủ tướng Modi đã có một chuyến thăm mang tính biểu tượng đến Jaffna - khu vực do người Tamil thống trị và nhấn mạnh đến sự hòa giải và Nghiên cứu Ấn Độ và Châu Á. Số 2 - 2020, tr.18-28

phục hồi những bản sắc dân tộc của người Tamil. Ý nghĩa của những động thái này cho thấy Ấn Độ đã khôn khéo trong cân bằng quan hệ giữa người Tamil Sri Lanka và Tamil Ấn Độ, mặt khác đã thành công trong việc đưa quan hệ Ấn Độ - Sri Lanka ra khỏi “*cái bóng*” của vấn đề Tamil.

Tóm lại, những thành tựu trong quan hệ chính trị - ngoại giao, kinh tế, an ninh quốc phòng giữa Ấn Độ và Sri Lanka chính là nền tảng chính trị quan trọng cho sự phát triển quan hệ hai nước trong thời gian tới. Mỗi quan hệ hợp tác hữu nghị giữa hai nước góp phần thúc đẩy sự ổn định và phát triển trong khu vực Ấn Độ Dương.

2.2. Hạn chế

(i) Về mặt chiến lược

Bước vào thế kỷ XXI, trong tính toán chính sách đối ngoại của Sri Lanka, Ấn Độ được coi là “*quyền lực thống trị*”, “*quyền lực chiếm ưu thế*” do sự gần gũi về địa lý và số lượng người Tamil ở bang Tamil Nadu cũng như sự can thiệp của Ấn Độ đối với một số vấn đề nội bộ của Sri Lanka thời điểm này (Sikri, R., 2009). Quan điểm “*quyền lực thống trị*” còn được hiểu ở khía cạnh là sự vượt trội của Ấn Độ so với Sri Lanka và sự chênh lệch lớn nghiêng về phía Ấn Độ trong quan hệ song phương giữa hai nước trong mọi lĩnh vực³. Sự vượt trội của Ấn Độ và sự bất đối xứng với ưu thế quyền lực nghiêng về phía Ấn Độ gợi lên những lo ngại của Sri Lanka về sự “*thống trị*” và ảnh hưởng vượt trội của Ấn Độ (Sridharan, K., 2008). Mặt khác, trong lịch sử, những phát biểu của các nhà chiến lược Ấn Độ trong những năm trước khi Sri Lanka giành được độc lập (1948), ám chỉ Sri Lanka như một đơn vị tự trị của Liên bang Ấn Độ đã làm những người theo chủ nghĩa dân tộc Sinhala cho rằng, đó là bằng chứng về chủ nghĩa bành trướng của Ấn Độ. Đây chính là trở lực rất lớn đối với sự “*đồng thuận chính trị*” trong quan hệ song phương giữa hai nước (William Howard Wriggins, 1960).

(ii) Về hợp tác kinh tế

Mặc dù quan hệ kinh tế giữa hai nước có chiều hướng phát triển tích cực nhưng chỉ ở khía cạnh hỗ trợ phát triển còn các khía cạnh khác vẫn ở dưới mức tiềm năng. Cụ thể, giá trị thương mại và đầu tư sụt giảm, vấn đề thâm hụt thương mại của Sri Lanka, vấn đề các thỏa thuận thương mại chưa được thống nhất. Trong tất cả các chương trình nghị sự giữa Ấn Độ và Sri Lanka, hợp tác kinh tế luôn được xem là lĩnh vực trọng tâm trong hợp tác song phương. Hai nước đã thảo luận về cách thúc đẩy dòng vốn đầu tư từ Ấn Độ sang Sri Lanka và đề xuất các thể chế hợp tác kinh tế đầy tham vọng như Thỏa thuận Hợp tác Kinh tế và Công nghệ (ETCA)⁴ và Hợp tác tiểu vùng

³ Theo số liệu của Ngân hàng Thế giới (2016), diện tích đất liền của Ấn Độ gấp 46 lần so với các quốc đảo láng giềng, có dân số 1,32 tỷ so với 22,27 triệu người của Sri Lanka. GDP (theo sức mua tương đương) là 4,99 nghìn tỷ USD so với 134,5 tỷ USD của Sri Lanka, ngân sách quốc phòng của Ấn Độ là 40 tỷ USD, gấp 8,5 lần so với Sri Lanka (1,5 tỷ USD).

⁴ ETCA được đề xuất để tăng cường thương mại dịch vụ, đầu tư và hợp tác công nghệ giữa 5 bang phía Nam đang phát triển nhanh nhất của Ấn Độ - Karnataka, Tamil Nadu, Kerala, Andhra Pradesh và Telangana - với Sri Lanka. Do các bang này gần với Sri Lanka về mặt địa lý, ECTA sẽ tận dụng vị trí chiến lược địa lý độc đáo của Sri Lanka, nằm ở ngã tư của các tuyến vận chuyển thương mại chính của khu vực. ECTA cũng sẽ tăng cường hội nhập khu vực và có thể biến Sri Lanka thành trung tâm địa - kinh tế của Nam Á.

Nam Án - Sri Lanka; tuy nhiên, trên thực tế, những thể chế này chưa được triển khai hiệu quả. Bên cạnh đó, quan hệ kinh tế, thương mại giữa hai nước tồn tại sự mất cân xứng và thâm hụt thương mại với ưu thế nghiêng về Ấn Độ. Theo số liệu của Ngân hàng Trung ương Sri Lanka, năm 2015, xuất khẩu của Ấn Độ sang Sri Lanka là 4,268 triệu USD, trong khi xuất khẩu của Sri Lanka sang Ấn Độ chỉ ở mức 643 USD - phản ánh sự thâm hụt thương mại lớn của Sri Lanka với Ấn Độ.

Về đầu tư, đầu tư của Ấn Độ vào Sri Lanka giảm đáng kể trong năm 2016 - 2017 so với hai năm trước. Thỏa thuận Hợp tác Kinh tế và Công nghệ (ETCA) mặc dù được Thủ tướng Sri Lanka Ranil Wickremesinghe thông báo rằng sẽ được ký vào cuối năm 2016 nhưng đến nay vẫn chưa được hai nước hoàn thiện và các vấn đề liên quan đến Hiệp định Thương mại Tự do (FTA) được ký kết năm 2000 vẫn chưa được giải quyết triệt để. Trên thực tế, thể chế hợp tác kinh tế quan trọng duy nhất được Ấn Độ và Sri Lanka thực hiện trong ba năm qua là bản Ghi nhớ hợp tác (MoU) về hợp tác trong các dự án kinh tế được ký kết trong chuyến thăm Ấn Độ vào tháng 4/2017 của Thủ tướng Wickremesinghe. Tuy nhiên, bản MoU này về cơ bản vẫn được đánh giá là “một lộ trình cho tương lai” bởi các chương trình hợp tác được đề ra vẫn chưa được hai nước triển khai.

Về chi phí thương mại, từ năm 2014 đến nay, thương mại và đầu tư song phương giữa Ấn Độ và Sri Lanka đều bị “đẩy giá” do các thách thức về vấn đề kết nối hạ tầng, mức độ hội nhập kinh tế thấp xuất phát từ sự khác biệt về chính trị, sự đa dạng về sắc tộc, tôn giáo, cũng như những rào cản từ sự yếu kém của chất lượng cơ sở hạ tầng và sự đầu tư chưa thỏa đáng. Mặc dù có chung biên giới trên biển, các dịch vụ vận chuyển giữa Ấn Độ và Sri Lanka vẫn phải đi qua cảng Chabahar ở Iran để kết nối gián tiếp với Afghanistan. Do đó, chi phí giao dịch qua biên giới ở khu vực Nam Á là rất cao.

(iii) Nhân tố Trung Quốc

Bên cạnh Ấn Độ, Trung Quốc là một trong những đối tác thương mại, đầu tư lớn nhất của Sri Lanka. Ở cấp độ chiến lược, mối quan hệ gần gũi giữa Colombo và Bắc Kinh là một trở lực trong quan hệ giữa Ấn Độ và Sri Lanka. Hay nói cách khác, mối quan hệ giữa New Delhi và Colombo sẽ phức tạp hơn khi có sự hiện diện của Trung Quốc. Sự phức tạp của tam giác quan hệ này không chỉ dừng lại ở cấp độ chiến lược hay kinh tế, thương mại và đầu tư, mà còn là sự tương tác phức tạp giữa ba tôn giáo Phật giáo - Hindu giáo và Khổng giáo. Thậm chí nhiều quan điểm cho rằng, Sri Lanka “lặn dưng” Trung Quốc như một kênh để nỗ lực “cân bằng động” với Ấn Độ (Hariharan Kaudaudahewa, 2014). Hiện nay, Sri Lanka đang lún vào “bẫy nợ” (debt trap) của Trung Quốc (Umesh Moramudali, 2017). Chính phủ nước này không có lựa chọn nào khác ngoài chia sẻ việc quản lý các dự án với “chủ nợ” Trung Quốc như cảng Hambantota và sân bay Mattala.

Mặc dù Ấn Độ cũng là đối tác thương mại lớn nhất của Sri Lanka ở cấp độ toàn cầu nhưng đặt trong tương quan so sánh về thương mại song phương giữa Trung Quốc và Sri Lanka thì chênh lệch rất ít và Trung Quốc cũng là đối tác thương mại lớn thứ hai của Sri Lanka ở cấp độ toàn cầu. Nếu thương mại song phương Ấn Độ và Sri Lanka đạt giá trị 4,7 tỷ USD (năm 2015) và 4,38 tỷ USD Nghiên cứu Ấn Độ và Châu Á Số 2 - 2020, tr.18-28

(năm 2016) thì giá trị thương mại song phương giữa Trung Quốc và Sri Lanka đứng ở mức 4 tỷ USD trong cùng khung thời gian, nhưng với tốc độ tăng trưởng cao hơn. Một FTA Sri Lanka của Trung Quốc cũng đang được thảo luận để ký kết giữa hai nước (Geethanjali Nataraj, 2017).

(iv) Sự nổi lên của chủ nghĩa dân tộc Sinhala ở Sri Lanka

Mối quan hệ giữa New Delhi với Colombo mặc dù đang trong giai đoạn phát triển mạnh nhưng một thực tế rất quan ngại là “*tâm lý chống Ấn Độ*” đang gia tăng ở Sri Lanka. Sự khác biệt về tình cảm giữa Chính phủ Sri Lanka và người dân Colombo đối với Ấn Độ chủ yếu do vấn đề mất cân bằng thương mại của Sri Lanka với Ấn Độ và một số hiệp định tự do hóa thương mại dịch vụ và đầu tư giữa hai nước. Mặc dù, trong quan điểm của người dân Sri Lanka, quan hệ của Sri Lanka và Trung Quốc được xây dựng trên nền tảng kinh tế với các khoản đầu tư khổng lồ vào cơ sở hạ tầng, nhưng Ấn Độ lại có những nỗ lực để đảm bảo sự thống trị trong khu vực và chống lại sự ảnh hưởng của Trung Quốc nhằm “*khóa*” Sri Lanka trong quỹ đạo kinh tế của Ấn Độ. Do đó, đối với một số người dân theo chủ nghĩa dân tộc Sinhala, trong khi Trung Quốc duy trì cách tiếp cận kinh tế, Ấn Độ cũng đồng thời duy trì cách tiếp cận thực dụng và gia tăng ảnh hưởng chính trị, do đó vừa tạo nên tâm lý “*chống Ấn*”, vừa tạo nên tâm lý “*bài Trung*” của những người theo chủ nghĩa dân tộc Sinhala ở Sri Lanka (Ahilan Kadirgamar, 2016).

Kết luận

Dưới thời Thủ tướng Modi, quan hệ Ấn Độ - Sri Lanka đã có những phát triển mới trên các lĩnh vực chính trị - ngoại giao, kinh tế và an ninh quốc phòng. Cùng với sự hội nhập của Ấn Độ vào thế giới ở một “*cấp độ mới*” do “*sức mạnh kinh tế đất nước đang không ngừng gia tăng và nổi lên như một cường quốc khu vực*”, quan hệ Ấn Độ - Sri Lanka cũng đã được đưa lên một “*cấp độ mới*” (Economic Times, 2019). Mặc dù vậy, hai nước cần tiếp tục vượt qua một số thách thức như sự bất cân xứng về sức mạnh tổng hợp quốc gia cũng như trong hợp tác kinh tế, nhân tố Trung Quốc, chủ nghĩa dân tộc Sinhala... để đảm bảo sự phát triển ổn định và bền vững của quan hệ song phương.

Tài liệu tham khảo

1. Ivan Campbell, Thomas Wheeler, Larry Attree, Dell Marie Butler and Bernardo Mariani (2012), *China and Conflict-Affected States: Between Principle and Pragmatism, Safeworld*, p.32.
2. Husanjot Chahal (2017), “Three Years of the Modi Government India-Sri Lanka: Reorienting the Relationship?”, *Institute of Peace and Conflict Studies*, 28 June.
3. Daily FT. (2018), *India, Sri Lanka, Indian Ocean and the coercive diplomacy of India*, <http://www.ft.lk/columns/India-Sri-Lanka-Indian-Ocean-and-the-coercive-diplomacy-of-India/4-665785>, ngày truy cập 22/7/2019.
4. Economic Times (2019). *Government invites BIMSTEC leaders for swearing-in ceremony on May 30*, <https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/government-invites-bimstec-leaders-for-swearing-in-ceremony-on-may-30/articleshow/69524582.cms?from=mdr>, ngày truy cập 25/7/2019.

5. Government of India (2017), *India - Sri Lanka Relations*, https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Sri_Lanka_November_2017_NEW.pdf, ngày truy cập 25/7/2019.
6. Ahilan Kadirgamar (2016), *Why India's Big Push for Economic Cooperation in Lanka May Backfire*, <https://thewire.in/diplomacy/why-indias-big-push-for-economic-cooperation-in-lanka-may-backfire>, ngày truy cập 10/9/2019.
7. Hasith Kaudaudahewa (2015), *Indo-Srilanka Bilateral Relations: Analytical review on Political & Cultural Relations since 2005*, Department of International Relations, University of Colombo, Sri Lanka.
8. Ministry of Defence, Government of India (2018), *Annual Report 2017-18*, New Delhi, p.171.
9. Ministry of External Affairs, Government of India (2017), *India - Sri Lanka Relations*, New Delhi.
10. N Sathiya Moorthy (2017), "Why India needs to re-calibrate relations with Sri Lanka", *Observer Research Foundation*, July 09.
11. Umesh Moramudali (2017), *Sri Lanka's Debt and China's Money*, <https://thediplomat.com/2017/08/sri-lankas-debt-and-chinas-money/>, ngày truy cập 10/9/2019.
12. Geethanjali Nataraj (2017), *China driving India-Sri Lanka ties*, Indian Institute of Public Administration, <https://www.eastasiaforum.org/2017/05/13/china-driving-india-sri-lanka-ties/> 13 May 2017.
13. National Apex Chamber (2018), *India - Sri Lanka Bilateral Relations: reinforcing trade and investment prospects*, PHD House, 4/2 Siri Institutional Area, August Kranti Marg, New Delhi.
14. *PM Modi visits Sri Lanka as situation remains tense after Easter Sunday bombings*, <https://www.indiatoday.in/india/story/pm-modi-to-visit-sri-lanka-today-as-situation-remains-tense-after-easter-sunday-bombings-1545240-2019-06-09>, ngày truy cập 30/7/2019.
15. Sikri, R. (2009), *Challenge and strategy: Rethinking India's foreign policy*, New Delhi: SAGE, p.75.
16. Abdul Ruff (2017), *Genocides of Tamils and Indo-Sri Lanka relations*, <http://southasiajournal.net/genocides-of-tamils-and-indo-sri-lanka-relations>, ngày truy cập 25/7/2019.
17. *Sri Lanka's foreign policy under President Maithripala Sirisena*, <http://www.ft.lk/opinion/sri-lankas-foreign-policy-under-president-maithripala-sirisena/14-539559>, ngày truy cập 25/7/2019.
18. Sridharan, K. (2008), "Regional organisations and conflict management: Comparing ASEN and SAARC", *Working paper 33. Regional and Global Axes of Conflict*, NUS, p.15.
19. Sudha Ramachandran (2015), *A new Era for India - Sri Lanka Relations*, <https://thediplomat.com/2015/02/a-new-era-for-india-sri-lanka-relations/>, ngày truy cập 30/7/2019.
20. Sultana, Gulbin (2017), *India-Sri Lanka Relations in the Context of India's 'Neighbourhood First' Policy*, *Indian Foreign Affairs Journal*.